

GELOOF – BUITENLAND

J. M SNOEK

Reis door het Midden Oosten

JORDANIË

Het was oorspronkelijk onze bedoeling, twee volle dagen in Jordanië te zijn, maar vanwege het op handen zijnde joodse Nieuwjaar was dit ingekort tot anderhalve dag. Dinsdag tegen de middag kwamen we aan in Amman, de hoofdstad van Jordanië, en daar hoorden we dat de toegang tot Israël, de Allenby-brug, woensdag al vrij vroeg gesloten zou worden. We zouden dus de volgende dag in alle vroegte Amman moeten verlaten. Nauwelijks één dag restte ons. In dat korte tijdsbestek is er toch nog heel wat geschied.

Verbitterd

Allereerst hadden we een ontmoeting met de burgemeester van (de oude stad) Jeruzalem, *Rouhi El-Khatib*, een moslim. Hij werd in 1967, kort na de zesdaagse oorlog, door Israël naar Jordanië verbannen. Toen zijn zaak in de Veiligheidsraad behandeld zou worden, volgde de annexatie van de oude stad.

In Amman woont de heer El-Khatib in een ruime woning met goed onderhouden tuin. Het interieur is deftig, zoals een burgemeesterswoning past. In een grote vitrine liggen alle eretekenen uitgesteld die hij eens van buitenlandse staatslieden – ter gelegenheid van hun bezoek aan Jeruzalem, neem ik aan – ontving. Ons worden verfrissingen aangeboden. En twee boekjes, door onze gastheer geschreven, over 'De judaisatie van Jeruzalem'.

De heer El-Khatib zegt: 'Abraham gedroeg zich als gast in ons land; hij betaalde tienden aan Melchizedek die een Palestijn was en hij kocht het graf voor Sara. Maar Abrahams nakomelingen hebben ons heel anders behandeld.' Er volgt een stroom van cijfers en feiten over Israëls daden in Jeruzalem.

We vragen hem hoe hij de toekomst ziet. Het antwoord: 'Er zijn hier altijd invasies geweest: van Egypte, Babel, de Romeinen, Grieken, Perzen en Turken. Het ging altijd ook weer voorbij. U vocht zich vrij van de nazi's, wij zullen evenmin ooit toestaan dat ons land bezet blijft.'

Deze verbannen burgemeester leek een verbitterd mens, hetgeen gezien zijn si-

tuatie te begrijpen is. De lectuur die hij meegaf heb ik nog steeds niet gelezen. Waarom niet? Misschien wel omdat zijn houding zo compromisloos en dus zo uitzichtloos is.

Bewogen

Het volgende bezoek brachten we aan *Elias Khoury*, Anglikaans hulpbisschop te Amman. Hij werd in 1969 van de Westoever verbannen. In 1974 werd hij benoemd tot lid van het uitvoerend bestuur van de PLO (hij is dat nu niet meer). Kort daarop kreeg hij van zijn collega's de meeste stemmen, toen ze een kandidaat Anglikaanse bisschop in Jeruzalem moesten voorstellen. De aartsbisschop van Canterbury benoemde evenwel iemand anders. Hij heeft daar alle begrip voor maar is toch trots op dat meerderheidsadvies. 'Het tekent de aanhang die de PLO in onze kerk geniet.'

Bisschop Elias spreekt bewogen, allereerst over het wegtrekken van vele Palestijnse christen-jongeren. 'Ze zeggen: 'Jordanië is niet óns land en Palestina is blijkbaar voor de joden.' Anderen gingen over tot de Islam. Als tegen het einde van deze eeuw het Palestijnse probleem niet is opgelost, kunt u hier wel weer op bezoek komen maar er zal dan geen gemeente meer zijn, alleen nog maar lege kerkegebouwen.'

De bisschop ziet evenals vele andere christenen in het Midden Oosten een groot gevaar in het extremisme van Khomeiny. 'De politiek van de Verenigde Staten en de onverzoenlijkheid van Israël hebben het verschijnsel Khomeiny ge-

schapen. De oorlog in Libanon gaf de extremisten hun kans in dit gebied. Deze lieden gaan terug tot de middel-eeuwen en zelfs nog verder: tot de tijd van de kruistochten, toen de christenen in het Midden Oosten van de moslims het verwijt te horen kregen, handlangers van de kruisvaarders te zijn.'

Deze Palestijnse bisschop heeft, in tegenstelling tot de Palestijnse burgemeester, wel een visie op de toekomst. Er moet een onafhankelijke Palestijnse staat komen op de Westoever en de Gaza-strook; daarna een confederatie van die staat bij voorkeur met Israël (dat hadden we nog niet eerder gehoord!). 'Als joden en Palestijnen de handen inéén slaan, kunnen ze een geweldige bijdrage leveren tot de ontwikkeling van het Midden Oosten en zelfs van Afrika. Maar gerechtigheid gaat aan de vrede vooraf. God houdt niet meer van joden dan van niet-joden. Een kerk die niet opkomt voor gerechtigheid, verraadt haar Heer', aldus de bisschop.

Politicus

's Avonds hadden we een uitvoerig gesprek met een aantal vertegenwoordigers van diverse kerken. De belangrijkste opmerkingen werden m.i. gemaakt door *Peter Salah*, een Palestijnse rooms-katholiek. Hij vertelde dat Jordanië volgens de grondwet een Islamitische staat is. De christenen vormen een kleine minderheid maar het percentage overheidsfuncties die ze innemen, is veel hoger dan men op grond van hun aantal zou verwachten. Salah zelf is directeur-generaal van het Jordaanse ministerie van voorlichting.

Deze politicus heeft ook een visie op en hoop voor de toekomst. 'Tot aan 1967 was geen Arabier bereid Israël als feit te aanvaarden, maar sindsdien is er veel veranderd. Het plan Reagan is een goed uitgangspunt voor onderhandelingen. De Palestijnse Nationale Raad gaat daar in principe accoord mee. Het is te hopen dat Reagan herkozen zal worden. Voor het eerst sinds Eisenhower (afgezien van Nixon) is er dan weer een Amerikaanse president met een tweede ambtstermijn en dat geeft hem wat meer vrijheid van handelen. Misschien zal Reagan ervoor kiezen, de geschiedenis in te gaan als de man die vrede in het Midden Oosten bracht.'

Op andere punten daarentegen is Salah somber. 'Sharon kwam terug als minister in het Israëlische kabinet, twee jaar na het bloedbad in Sabra en Shatila waarvoor hij mede-aansprakelijk was. We hebben van hem niets goeds te verwachten. Sharon vindt dat Jordanië maar de Palestijnse staat moet worden. Ik hoop dat Israël

ons niet zal aanvallen maar ik denk dat ze, als er zich een goede gelegenheid voordoet, dat wel zal doen. Het gevolg zal dan de gedwongen verplaatsing van een groot aantal palestijnen van de Westoever naar Jordanië zijn, en de annexatie van de Westoever door Israël.'

'Wij veroorzaakten de moord op de zes miljoen joden niet, maar we betalen wel de rekening. Israël wil de grond, de energie, het water en de arbeidskracht van het palestijnse volk hebben. De palestijnse arbeiders uit het bezette gebied die in Israël gaan werken, delven hun eigen graf. Rabbijn Kahane die de palestijnen haat is nu lid geworden van het Israëlische parlement. Zijn partij behaalde 5% van de stemmen van de soldaten.'

Dan klinkt zijn stem optimistischer: 'Het geboortecijfer van de palestijnen is $3\frac{1}{4}$ tegen $1\frac{1}{4}$ bij de joden. Dat is een natuurlijk verdedigingsmechanisme, net als bij Israël onder Farao in Egypte. Maar hoe meer men hen onderdrukte, des te meer vermenigvuldigden zij zich en breidden zij zich uit.'

Hij kijkt ons aan en zegt, wat anderen na hem ook zouden zeggen: 'We vragen u niet, op te houden om vrienden van Israël en het joodse volk te zijn; we vragen u wel, ook enig begrip voor ons te hebben.'

Een stafid van de Raad van Kerken in het Midden Oosten had tegen ons gezegd, dat we bij het luisteren steeds ook op de functie van de spreker zouden moeten letten, want die functie beïnvloedt immers wat hij te zeggen heeft. Dat gold uiteraard overal, maar in Jordanië was deze raad wel zeer behartigenswaardig.

Beerenburg

De volgende morgen bracht een vriendelijke Grieks-orthodoxe priester met een prachtige baard ons van Amman naar de Allenby-brug. Men had ons sombere verhalen verteld over de zware controle

Arabieren en die moeten zich bij de controle volledig uitkleden. Maar er is een andere doorgang voor niet-Arabieren en die behoeven zich niet uit te kleden, al wordt uiteraard hun bagage terdege onderzocht.

Bij mij wekte een nog belastingvrij op Schiphol gekochte fles Beerenburg de belangstelling. Bovendien had ik twee glaasjes bij me en ik kon dus mijn controleur een glaasje aanbieden en zelf het andere glas nuttigen. Dit gebaar nam alle wantrouwen weg.

Buiten was er een boodschap voor ons dat de vertegenwoordiger van de Raad van Kerken in het Midden Oosten, die niet tot aan de brug mocht komen, ons opwachtte in het 'hotel der verzoeking' (even verder is de herberg van de barmhartige Samaritaan). In de vroege namiddag arriveerden we in Jeruzalem. ●●●